

Het voorzorgsbeginsel: over nieuwe en onzekere risico's

Redactioneel

21

Alsof men tot dan toe achteloos door het leven ging, deed het voorzorgsbeginsel in de jaren '80 van de vorige eeuw ineens zijn intrede. Aanvankelijk in verschillende internationale milieuverdragen om vervolgens een pijlsnelle opmars te maken, met name op Europees niveau. Het Verdrag van Amsterdam (1997) codificeerde het beginsel in art. 174. Het is niet te gewaagd het voorzorgsbeginsel inmiddels te rekenen tot het vaste instrumentarium van talloze Europese regelingen en uitspraken, naast begrippen als non-discriminatie, subsidiariteit en proportionaliteit. In dit themanummer geeft De Sadeleer hiervan een overzicht.

Des te opmerkelijker is de weinig vastomlijnde betekenis van het begrip 'voorzorg'. Het Verdrag van Amsterdam codificeerde het beginsel wel, maar liet na het te definiëren. In 2000 deed de Europese Commissie daartoe wel een poging. Europese rechters passen het voorzorgsbeginsel gewoon toe. Vele schrijvers en wetenschappelijke instellingen hebben zich intussen over het begrip 'voorzorg' gebogen. Vooralsnog heeft dat nog niet geleid tot een duidelijk afgebakende consensus. Het voorzorgsbeginsel lijkt zijn bestaansrecht meer te ontleen aan een behoefte dan aan een welomschreven, zich opdringende noodzaak.

Die behoefte houdt verband met – naar verluidt – een toenemende complexiteit van ons bestaan en de onzekere risico's die dat met zich meebrengt. Het menselijk vermogen zijn eigen bestaan vorm te geven heeft dusdanig omvangrijke proporties aangenomen, dat de mens zich – van de eerste verrukking en verbazing bekomen – begint af te vragen hoe daarmee precies om te gaan. Vele 'eureka'-vindingen blijken behept met beperkingen. Met het oog op vooruitgang gericht, werden de nadelen misschien niet altijd in gelijke mate onderkend als de voordelen. Risico's voor volksgezondheid en milieu blijken onverwacht omvangrijk, terwijl de risicoacceptatie van consumenten afneemt. De wereld moet beter, en dat betekent vooral ook: veiliger. Het voorzorgsbeginsel zou aan die behoefte beantwoorden. Het beginsel vraagt aandacht voor dreigend onheil in een poging dit door anticipatie te voorkomen.

Natuurlijk biedt dit stof voor diepgaand debat. Zijn die nieuwe risico's inderdaad zoveel groter en ingrijpender dan waarvoor de mens zich in het verleden gesteld zag? 'Risico' is voor een belangrijk deel perceptie. Een mens lijdt het meest door het lijden dat hij vreest. En hoe kan zinnig op iets worden geanticipeerd wanneer niet bekend is waar het precies over gaat? Het voorzorgsbeginsel nodigt uit tot overmoed: het onzekere heeft zich niet voorgedaan, omdat de maatregelen succesvol waren. Leiden 'voorzorgelijke maatregelen' niet eerder tot het mislopen van ook onzekere voordelen, waaraan in de toekomst misschien minstens zo veel behoefte zal blijken te bestaan? Onschuldig is misschien nog de toevallige vondst van het distilleren van alcohol uit wijn door Italiaanse alchemisten in de elfde eeuw (Nieuwenhuis, *NJB* 2009, 1712, p. 2256). Maar wat als Alexander Flemings in 1928 niet roekeloos zijn petrischaaltje met Stafylokokken op tafel had laten staan terwijl hij met vakantie ging? Dan had hij bij terugkomst nooit penicilline uitgevonden (http://www.xperimania.net/ww/nl/pub/xperimania/news/world_of_materials/accidental_discoveries.htm). Schaarse middelen kunnen beter worden ingezet voor de wél bekende risico's als armoedebestrijding of milieuverontreiniging dan voor onzekere maatregelen (Pieterman, *Recht der Werkelijkheid*,

2010, p. 65). Voorzorg is in feite een zoveelste vorm van 'welvaartziekte'. Hoewel dergelijke fundamentele vragen in dit themanummer beperkt ter sprake komen, geven ze wel aan waarom 'voorzorg' als 'beginsel' moeilijk valt te definiëren.

Niettemin zijn ook in Nederland de laatste jaren verschillende gezaghebbende pogingen gedaan nadere invulling aan het begrip 'voorzorg' te geven. In 2003 publiceerde het Planbureau voor de Leefomgeving haar rapport 'Nuchter omgaan met risico's'. De Raad voor ruimtelijk, milieu- en natuuronderzoek stelde in 2007 een kennisagenda op *Governance van risico's rond ruimte, natuur en milieu*, nadat hij eerder adviezen had uitgebracht (*Nieuwe risico's in het vizier? - 2004; Niet bang zijn voor onzekerheid - 2003*). In 2008 publiceerde de Gezondheidsraad zijn rapport 'Voorzorg met rede' en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid het rapport 'Onzekere veiligheid'. Deze studies gaan over meer moderne vormen van risicoschatting en risicomangement, gekoppeld aan (alternatieve) beoordelingskaders en beslissingsprincipes. Aldus beogen zij aan te geven hoe vanuit wetenschappelijk, beleidsmatig en bestuurlijk perspectief omgegaan kan worden met uiteenlopende typen van risicoproblemen en de onzekerheden daarin. In dit themanummer zal met name aandacht worden geschonken aan het rapport 'Onzekere veiligheid' in de bijdrage van WRR-lid De Vries. Het rapport geeft een duidelijke definitie van het begrip 'voorzorg' en legt met name ook een verband met het privaatrecht.

Daarmee rijst de vraag welke invloed het voorzorgsbeginsel kan hebben op het privaatrecht, in dit themanummer beperkt tot het aansprakelijkheidsrecht. Een vraag die wordt uitgewerkt in een verkennende bijdrage van Franken. Gaat het bij aansprakelijkheid om toedelen van rechten, plichten en risico's, dan is temeer van belang beter zicht te krijgen op wat 'onzekere risico's' nu eigenlijk zijn. Lebret en Van der Sluijs gaan in hun bijdrage in op het begrip onzekerheid en de betekenis daarvan voor verschillende handelingsperspectieven. Die toelichting is ook van belang voor het ultieme vangnet van risico's: de verzekering. In hoeverre zijn onzekere, nieuwe risico's verzekeraar? Hoftijzer bespreekt dit aan de hand van nieuwe technologieën zoals nanotechnologie.

Zeker of onzeker, het zou achteloos zijn om als tijdschrift voor aansprakelijkheidsrecht en verzekeringsrecht niet tijdig kennis te nemen van de ontwikkelingen die rond het begrip 'voorzorg' als 'beginsel' gaande zijn. Voordat het onzekere voor het zekere wordt genomen.